

«Ἡ Ρωμανία κι ἂν πέρασεν, ἀνθεὶ καὶ φέρει κι ἄλλο»

■ 14 Μαΐου 1920: Μία Μεγάλη Λησμονημένη Ἐπέτειος

Ἡ ἀπελευθέρωση τῆς Δυτικῆς Θράκης*

Ἐκατὸ χρόνια ἀπὸ τὴν ἐνσωμάτωση
τῆς περιοχῆς στὴν Ἑλλάδα, χάρις στὴν πολιτικὴ
τοῦ Ἐλευθερίου Βενιζέλου

Στὴν Συνδιάσκεψη Εἰρήνης στὸ Παρίσι, μὲ συντονισμένες ἐνέργειες, ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος καὶ ὁ Ἕλληνας Πολιτικὸς Ἀντιπρόσωπος στὴν προσωρινὴ γαλλοκρατούμενη Συμμαχικὴ Διοίκηση τῆς Δυτικῆς Θράκης (Thrace Interalliée), Χαρίσιος Βαμβακᾶς, ἔδιναν σκληρὴ μάχη γιὰ τὴν ἐκχώρηση τῆς Θράκης στὴν Ἑλλάδα κατὰ τὸ πρῶτο ἕμισυ τοῦ 1919.

Ὅπως εἶχαμε ἐπισημάνει σὲ προηγούμενο ἄρθρο («Κ», 20.10.2019), εἰδικὰ ὁ Βαμβακᾶς, ἔμπειρος Διπλωμάτης καὶ στενὸς συνεργάτης τοῦ Ἑλληνα Πρωθυπουργοῦ, κατάφερε, σὲ μικρὸ χρονικὸ διάστημα, νὰ προωθήσει ἀποτελεσματικὰ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδας στὴν Δυτικὴ Θράκη, κερδίζοντας τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἐμπιστοσύνη μεγάλου μέρους τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς.

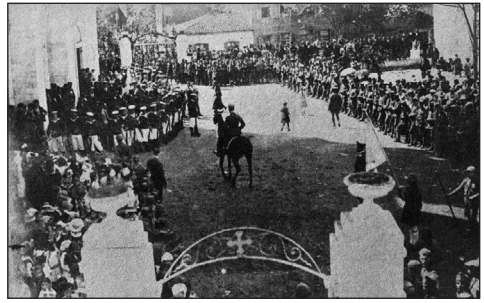
Μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Γενικοῦ Κυβερνήτη τῆς Διασυμμαχικῆς Διοικήσεως Στρατηγοῦ Σαρπί, κατόρθωσε νὰ ἀναδειξεί τὴν Ἑλλάδα ὡς μελλοντικὴ Προστάτιδα Δύναμη τῆς περιοχῆς, ἀποκαθιστώντας τὶς διαταγμένες πολιτικὲς καὶ πληθυσμιακὲς ἰσορροπίες ποὺ εἶχαν συντελεστεῖ ἐπὶ βουλγαρικῆς κατοχῆς τῆς Δυτικῆς Θράκης (1913-1918).

Κύριος ἀντίπαλος τῆς ἑλληνικῆς προσάρτησης τῆς Θράκης ὑπῆρξαν οἱ Ἠνωμένες Πολιτεῖες, οἱ ὁποῖες ὑποστήριζαν μὲ ἐμμονὴ τὴν ἐδαφικὴ διέξοδο τῆς Βουλγαρίας στὸ Αἰγαῖο.

Ὅπως φαίνεται, εἶχε ἀναπτυχθεῖ ἓνα ἰσχυρὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ λόμπι στὴν Οὐάσιγκτον, ἀλλὰ καὶ στὸ Παρίσι, ὑπὲρ τῆς

διατήρησης τῶν βουλγαρικῶν συνόρων τοῦ 1913.

Τὸ λόμπι αὐτὸ ὑποστηρίζοταν ἀπὸ τοὺς προτεσταντικούς ἱεραποστολικούς κύκλους καὶ ἰδίως ἀπὸ τοὺς Βουλγαροαμερικανούς Προτεστάντες, ἐνῶ κύριοι χρηματοδότες τοῦ ἦταν οἱ Βούλγαροι μεγαλέμποροι καπνοῦ καὶ οἱ Ἀμερικανοὶ συνέταιροί τους, παραδοσιακοὶ ἀνταγωνιστὲς τῶν ἑλληνικῶν οἰκονομικῶν συμφερόντων στὴν Θράκη.

Εἴσοδος τοῦ Ὑποστρατήγου Κωνσταντίνου Μαζαράκη-Αἰνιά στὴν Ἀλεξανδρούπολη.

Ἄρωγὸς τῶν βουλγαρικῶν διεκδικήσεων ὑπῆρξε ὁ Ἀμερικανὸς Πρόεδρος Γούντροου Ουίλσον ποὺ συνδεόταν προσωπικὰ μὲ τὸ βουλγαρικὸ λόμπι, ἀφοῦ ἡ ἀδελφὴ τῆς συζύγου του εἶχε νυμφευθεῖ τὸν Βούλγαρο Πρόεσβη στὴν Οὐάσιγκτον.

Ἐπὶ πλέον, ὁ Ἀμερικανὸς ἡγέτης εἶχε ὀραματιστεῖ τὴν δημιουργία, μὲ ἐντολὴ τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν, ἐνὸς διεθνοῦς Κράτους τῆς Κωνσταντινούπολης ὑπὸ τὴν κηδεμονία τῶν ΗΠΑ, ποὺ θὰ περιλάμβανε ὁλόκληρη τὴν Θράκη.

Ἑλληνικὸς Στρατὸς στὴν θέση τῶν Συμμαχικῶν Δυνάμεων

Χάρη στοὺς ἐπιδέξιους διπλωματικούς χειρισμοὺς τοῦ Βενιζέλου καὶ τὴν εὐνοϊκὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα διεθνῆ συγκυρία, ἡ ἀρνητικὴ στάση τῶν Ἀμερικανῶν καὶ ὡς ἓνα βαθμὸ τῶν Ἰταλῶν κάμφθηκε, ἰδίως ὅταν γιὰ λόγους ὑγείας, ὁ πρόεδρος Ουίλσον ὑποχρεώθηκε νὰ ἀποσυρθεῖ ἀπὸ τὸ διεθνὲς διπλωματικὸ προσκῆνιο.

Οἱ προσπάθειες τοῦ Βενιζέλου εὐοδώθηκαν κατὰ τὴν Διασυμμαχικὴ Διάσκεψη τοῦ Σὰν Ρέμο (Ἀπρίλιος 1920), ὅταν ὁ Ἑλληνας πολιτικὸς ἐξασφάλισε τὴν συγκατάθεση τῶν Μεγάλων Δυνάμεων γιὰ τὴν ἀντικατάσταση τῶν συμμαχικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ στρατὸ σὲ ὁλόκληρη τὴν Θράκη (δυτικὰ καὶ ἀνατολικὰ τοῦ ποταμοῦ Ἐβρου).

Στὸ μεταξὺ ἡ Γαλλία, πιεζόμενη ἀπὸ τὸ κεμαλικὸ ἐθνικιστικὸ κίνημα στὴν Κιλικία (τμῆμα τῆς γαλλικῆς ἐντολῆς –Mandat– γιὰ τὴν Συρία καὶ τὸν Λίβανο), ἀποφάσισε νὰ μεταφέρει ἀπὸ τὴν Δυτικὴ Θράκη στὴν Μικρὰ Ἀσία τὰ στρατεύματά της, ἀφήνοντας τὸν πλήρη ἔλεγχο τῆς περιοχῆς στὴν Ἑλλάδα.

Ἡ προέλαση τῶν Ἑλληνικῶν Στρατευμάτων ἔλαβε χώρα στις 14 Μαΐου 1920 καὶ εἶχε ὡς ἀφετηρία τὴν Ξάνθη, ποὺ τε-

18.7.1920.
Ο Βασιλέας
Αλέξανδρος
επισκέπτεται
τὸ Διοικητήριο
Κομοτηνῆς.

λοῦσε ἤδη ὑπὸ ἑλληνικὸ στρατιωτικὸ ἔλεγχο ἀπὸ τὸν προηγούμενο Ὀκτώβριο.

Ἄφοῦ κατέλαβε τὶς διαβάσεις πρὸς τὴν Βουλγαρία, ὁ Ἑλληνικὸς Στρατός, ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγο Ἐπαμεινώνδα Ζυμβρακάκη, εἰσήλθε στὴν Γιουμουλτζίνα, ὅπως ὀνομαζόταν τότε ἡ Κομοτηνῆ.

Συνάμα τέθηκαν ὑπὸ ἑλληνικὸ ἔλεγχο τὸ Πόρτο Λάγος καὶ ὁ Ἴασμος ἀπὸ τὸν Ὑποστράτηγο Γεώργιο Λεοναρδόπουλο.

Ἐχοντας ξεκινήσει μὲ τὸ ὄπλιταγωγὸ «Μυκάλῃ» ἀπὸ τὸ λιμάνι τῶν Ἐλευθερῶν Καβάλας, ἓνα ἄλλο τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ὑπὸ τὸν Ὑποστράτηγο Κωνσταντῖνο Μαζαράκη-Αἰνιάν, ἀποβιβάστηκε στὸ λιμάνι τῆς Ἀλεξανδρούπολης καὶ προχώρησε στὴν κατάληψη τῶν Φερῶν, τοῦ Σουφλίου, τοῦ Διδυμότειχου καὶ τοῦ Κάραγατς, προαστίου τῆς Ἀδριανούπολης.

Ὁ Διοικητὴς τοῦ Στρατοῦ τῆς Θράκης καὶ ἔμπειρος βενιζελικὸς ὑποστράτηγος Ζυμβρακάκης ὑπῆρξε ὁ κύριος συντελεστὴς τῆς ἐπιχείρησης εἰρηνικῆς κατάληψης τῆς Δυτικῆς Θράκης, ποὺ πραγματοποιήθηκε ἐκ μέρους τῶν Συμμάχων καὶ ὀλοκληρώθηκε μὲ παραδειγματικὴ τάξη ἐντὸς ἑξὶ ἡμερῶν (14-20 Μαΐου 1920).

Μιὰ ἡμέρα μετὰ τὴν τελετὴ παράδοσης τῆς Κομοτηνῆς, μὲ ἐντολὴ τοῦ Στρατιωτικοῦ Διοικητῆ Ζυμβρακάκη, τοιχοκολλήθηκε τρίγλωσση (ἑλληνικά, τουρκικά καὶ βουλγαρικά) προκήρυξη ποὺ διατύπωνε τὴν πρόθεση τῆς Ἑλλάδος νὰ σεβαστεῖ τὴν ἰσωνομία καὶ ἰσοπολιτεία ὄλων τῶν κατοίκων τῆς Θράκης.

Δεκάδες φωτογραφίες τῆς ἐποχῆς τεκμηριώνουν τὶς ἐντυπωσιακὲς στιγμὲς συναδέλφωσης τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ μὲ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατό, ἐνῶ στὸ Δημαρχεῖο τῆς Κομοτηνῆς ἐορτάστηκε ἡ ἑλληνικὴ κατάληψη τῆς Θράκης μὲ θερμοὺς πανηγυρισμοὺς.

Παρόμοιες τελετὲς διοργανώθηκαν σὶς ὑπόλοιπες πόλεις τῆς Δυτικῆς Θράκης, ἐνῶ στὸν Μητροπολιτικὸ Ναὸ τοῦ Ἁγίου Νικολάου τῆς Ἀλεξανδρούπολης τελέστηκε Δοξολογία καὶ ὑπεγράφη τὸ Πρωτόκολλο Παράδοσης τῆς πόλης στὸν Ἑλληνικὸ Στρατό.

Ἡ λαμπρὴ τελετὴ ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν ὑποστολὴ τῆς γαλλικῆς σημαίας καὶ τὴν ἔπαρση τῆς ἑλληνικῆς ἀπὸ τὸν Κωνσταντῖνο Μαζαράκη-Αἰνιάν.

Διοικητική ένσωμάτωση στο ελληνικό κράτος

Ἡ ἐγκαθίδρυση τῆς Ἑλληνικῆς Διοίκησης ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν παράδοση τοῦ συνόλου τῶν κρατικῶν ὑπηρεσιῶν ἀπὸ τὶς γαλλικὲς ἀρχές τῆς «Διασυμμαχικῆς Θράκης».

Μεταξὺ 22 καὶ 29 Μαΐου πραγματοποιήθηκε ἡ ἐκκένωση τῆς περιοχῆς ἀπὸ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, μὲ τὸν στρατηγὸ Σαρπὶ νὰ ἐγκαταλείπει τὴν Δυτικὴ Θράκη στὶς 2 Ἰουνίου, συνοδευόμενος ἀπὸ τοὺς τελευταίους Γάλλους στρατιῶτες καὶ διοικητικοὺς ὑπαλλήλους. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ δόθηκε τέλος στὴν βραχύβια γαλλοκρατία τῆς περιοχῆς.

Παράλληλα, ὑπὸ τὴν καθοδήγηση τοῦ μεθοδικοῦ νέου Διοικητῆ Χαρίσιου Βαμβακᾶ, ξεκίνησαν οἱ ἐντατικὲς ἐργασίες θεσμικῆς, διοικητικῆς καὶ λειτουργικῆς ένσωμάτωσης τῆς Δυτικῆς Θράκης στὸν ἑλληνικὸ ἐθνικὸ κορμό.

Ἡ νέα Διοίκηση δὲν ἀντιμετώπισε σοβαρὲς ἀντιδράσεις ἀπὸ τὸν τοπικὸ πληθυσμὸ, καθὼς ἡ πλειονότητα τοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου τῆς Δυτικῆς Θράκης ἀποδέχθηκε τὴν νέα τάξη πραγμάτων, ποὺ στὴν οὐσία ἀπομάκρυνε ὀριστικὰ τὸν κίνδυνο ἐπαναφορᾶς τῆς ἐπώδυνης καὶ καταπιεστικῆς γιὰ αὐτοὺς βουλγαρικῆς κατοχῆς.

Ἐπὶ πλεόν, ἡ συντηρητικὴ πλειοψηφία τοῦ μουσουλμανικοῦ πληθυσμοῦ παρέμενε προσηλωμένη στὶς θρησκευτικὲς παραδόσεις καὶ ἔβλεπε μὲ μεγάλη καχυποψία, ἂν ὄχι ἐχθρότητα, τὴν ἐπικράτηση τῆς ἐθνικιστικῆς κοσμικῆς ἰδεολογίας στὴν Τουρκία, ἀρχικὰ μὲ τὴν μορφή τοῦ νεοτουρκικοῦ κομιτάτου καὶ στὴν συνέχεια μὲ ἐκείνη τοῦ κεμαλικοῦ σεκουλαρισμοῦ.

Ἐχοντας συσπειρωθεῖ γύρω ἀπὸ τὶς Μουφτεῖες, ἡ θρησκευτικὴ μερίδα τῶν τουρκογενῶν, Πομάκων καὶ Κιρκάσιων Δυτικοθρακιωτῶν, γνωστῶν ὡς παλαιομουσουλμάνων, φαινόταν πρόθυμη νὰ ἐμπιστευθεῖ τὴν Ἑλληνικὴ Διοίκηση, ἡ ὀποία ὑποσχόταν πλήρη ἰσοτιμία τῶν πολιτῶν, ἀνεξαρτήτως θρησκείας ἢ φυλῆς, στὸ πλαίσιο τῆς ἰδεολογίας τῆς «μεγαλυνομένης Ἑλλάδας», ποὺ διακήρυττε ὁ Ἐλευθέριος Βενιζέλος στὸ Παρίσι.

Τὴν μεγάλη μάζα τῶν παλαιομουσουλμάνων κατάφερε νὰ

2.6.1920. Ὁ Γάλλος Στρατηγὸς Σαρπὶ ἐγκαταλείπει τὴν Δυτικὴ Θράκη, τὸν συνοδεύει ὁ νέος Διοικητῆς τῆς περιοχῆς. Χαρίσιος Βαμβακᾶς.

Πομάκοι παρελαύνουν με ελληνικές σημαίες. Μετά τὸν Μάιο τοῦ 1920, πολλοὶ Πομάκοι ἀπὸ τὴν Βουλγαρία μετακινήθηκαν πρὸς τὴν ὀρεινὴ Ξάνθη.

προσεταιρισθεῖ ὁ τουρκομαθὴς καὶ γνῶστης τοῦ ἰσλαμικοῦ νόμου Χαρίσιος Βαμβακᾶς, ὁ ὁποῖος ὑποσχέθηκε τὴν εὐνοϊκὴ ρύθμιση ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τῶν ἀρμοδιοτήτων τοῦ Μουφτῆ, τῶν ζητημάτων τῶν ἀνώτατων θρησκευτικῶν λειτουργῶν (Μουφτῆδων, Ἱεροδίκων καὶ Ἱεροδιδασκάλων), καὶ τῆς διαχείρισης τῶν κοινοτικῶν εὐαγῶν περιουσιῶν.

Ὅρθα εἶχε ἐκτιμήσει τὰ αἰσθήματα τοῦ μουσουλμανικοῦ στοιχείου ὁ Χαρίσιος Βαμβακᾶς, ὅταν λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν κατάληψη τῆς Δυτικῆς Θράκης ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ, σὲ τηλεγράφημά του πρὸς τὸν Ὑπουργὸ Ἐξωτερικῶν Νικόλαο Πολίτη, ἐξέφρασε τὴν βεβαιότητα, ὅτι ἡ κοινότητα αὐτὴ θὰ δεχόταν τὴν ἑλληνικὴ διοίκηση μὲ «ἀνακούφιση καὶ ἱκανοποίηση» (8.5.1920).

Ἄλλωστε, ἡ ἐκλογὴ τοῦ Χαφουζ Σαλιχ Ἐφέντη (Hafiz Salih Efendi), στὴν προεδρία τῆς Μουσουλμανικῆς Κοινότητος Κομοτηνῆς ἀντικατόπτριζε τὰ αἰσθήματα τῆς πλειονότητος τῶν Δυτικοθρακιωτῶν Μουσουλμάνων.

Ἀκραιφνῆς παλαιομουσουλμᾶνος καὶ πολέμιος τοῦ Νεοτουρκικοῦ Κομιτάτου, ὁ Χαφουζ Σαλιχ Ἐφέντη ἴδρυσε τὸ 1923 τὸ Σωματεῖο «Ἐνωσις Μουσουλμάνων τῆς Ἑλλάδος» καὶ διατέλεσε Πρόεδρος του.

Ἄνεπιτυχὴς ἀμφισβήτηση τῆς ἑλληνικῆς κυριαρχίας

Ἀντιθέτως, τὸ ἐθνικιστικὸ Νεοτουρκικὸ Κομιτάτο ἀντέδρασε ἀρνητικὰ στὴν κατάληψη τῆς Δυτικῆς Θράκης ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸ Στρατὸ καί, σὲ συνεργασία μὲ τὸ ἀντίστοιχο βουλγαρικὸ, προχώρησε στὶς 27 Μαΐου στὴν κήρυξη αὐτονομίας μὲ τὴν δημιουργία προσωρινῆς κυβέρνησης ποὺ εἶχε ἔδρα τὸν παραμεθόριο οἰκισμὸ τῆς Ὀργάνης, στὸν ὀρεινὸ ὄγκο τῆς Ροδόπης.

Αὐτὴ ὅμως ἦταν μιὰ κίνηση ἀπελπισίας χωρὶς καμία δυνατότητα ἐπιτυχίας, ἀφοῦ ὁ τοπικὸς μουσουλμανικὸς πληθυσμὸς δὲν ἐπιθυμοῦσε νέες πολεμικὲς περιπέτειες καὶ γνώριζε, ὅτι δὲν ὑπῆρχε προοπτικὴ ἀνατροπῆς τῆς ὑφιστάμενης κατάστασης.

Ἄλλωστε, τὸ κίνημα τῆς Ὀργάνης δὲν εἶχε τὴν ἐξωτερικὴ ὑποστήριξη τῶν Κυβερνήσεων τοῦ Σουλτάνου στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ τῆς Σόφιας, ἐνῶ ὑπῆρχαν καὶ ἐνδογενεῖς ἐσωτερικὲς

υφέρπουσες αντιπαλότητες, καθώς Βούλγαροι και Τούρκοι έθνικιστές έβλεπαν την αυτονομία ως ένα προσωρινό μεταβατικό στάδιο και ως προθάλαμο για την ένωση της Δυτικής Θράκης με τις αντίστοιχες μητέρες πατρίδες.

Αξιολογώντας τα τοπικά δεδομένα και τα αδιέξοδα του κινήματος της Όργάνης, η Έλληνική Κυβέρνηση επέλεξε να μην αντιδράσει κ'άν, αφήνοντας το θνησιγενές αυτό έγχείρημα να εκπέσει έξ' ιδίων.

Δέν είναι τυχαίο το γεγονός, ότι όταν οί πρωταγωνιστές του νεοτουρκικού κομιτάτου στην Δυτική Θράκη αποφάσισαν να εγκαταλείψουν την περιοχή, δ'έν μετέβησαν στην Όργάνη, αλλά προτίμησαν να διαφύγουν είτε στην Βουλγαρία είτε στην Κωνσταντινούπολη.

Η αποκαλούμενη «νεωτεριστική» φιλοκεμαλική έθνικιστική παράταξη που απέμεινε στην Δυτική Θράκη μετά το 1920 είχε συγκεντρωθεί κυρίως στην πόλη και στον κάμπο της Ξάνθης, χωρίς όμως σημαντική έπιρροή στην μάζα του μουσουλμανικού πληθυσμού.

Αντιθέτως, το πομακικό στοιχείο τάχθηκε έξ' αρχής υπ'έρ της συνεργασίας με την Έλληνική Πολιτεία και μετά τις 14 Μαΐου παρατηρήθηκε μετακίνηση Πομάκων από την Βουλγαρία προς τα πομακοχώρια της όρεινης Ξάνθης.

Μέ την επικράτηση των παλαιομουσουλμάνων και την φυγή της έθνικιστικής παράταξης, το λάβαρο του τουρκικού έθνικισμού στην Δυτική Θράκη έμελλε να παραλάβει σταδιακά το τουρκικό Προξενείο της Κομοτηνής, έκμεταλλευτόμενο την άνοχη και άδιαφορία που συχνά επέδειξε η έλληνική πολιτεία.

Τελικά, η διεθνής νομιμοποίηση της έλληνικής στρατιωτικής και διοικητικής παρουσίας στην Δυτική Θράκη έπιτεύχθηκε με την ύπογραφή της Συνθήκης των Σεβρών, στις 10 Αυγούστου 1920 που παραχώρησε το σύνολο της Θράκης στην Ελλάδα.

Ειδικότερα για την Δυτική Θράκη, η Συνθήκη μεταβίβαζε στην Ελλάδα τα δικαιώματα που η Βουλγαρία είχε έκχωρήσει στους Συμμάχους με την Συνθήκη του Νειγι τον Νοέμβριο 1919. □

Ό Ύποστράτηγος Κωνσταντίνος Μαζαράκης - Αινιάν και το έπιτελείο του στο κατάστρωμα του όπλαγωγού «Μυκάλη» έν πλώ προς το λιμάνι του Δεδεαγ'ατς (μετέπειτα Αλεξανδρούπολης).

(*) Έφημερ. «Η Καθημερινή», 17.5.2020. • Του Άλέξη Άλεξανδρ'η, Πρέσβεως έ.τ., Μεγάλου Ρήτορος του Οίκουμ'ενικου Πατριαρχείου. • Έπιμ'ελ. ήμετ.